

करार सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था

२०८०/११/०९

समेटिएका विषय

- Concept of Contract
- Formation of Contract
- Performance of Contract
- Breach of Contract
- Remedies for the Breach of Contract
- Judicial Trends

Concept of Contract Law

करार कानूनको परिचय

Activity:

Think about how many contracts you have engaged in today? Make a list:

- Parking your car and taking a ticket?
- Bought something from a shop?
- Bid for something on eBay?
- Downloaded a music album from iTunes?
- Bought something from an online store?

क्रमशः

- A contract is essentially an agreement between two parties which is enforceable in law.
- It is based on promises that the two parties make to each other.
- Not all **promises** are contractual, and the aim of contract law is to distinguish those promises that can be enforced, from those that cannot.
- A contract can alternatively be called a **bargain**. One party makes a promise in return for the promise of the other – one party will have paid some sort of price for the promise of the other. This “price” need not always be financial.
- Where a contract “goes wrong”, the aim of contract law is to compensate innocent parties and put them in the position they would have been in had the contract been performed.

ऋग्मशः

- Doctrine of Privity : पक्षहरुले आपसमा बनाएको कानून(दफा ५३०)
 - exception: third party liability, trusts, agent-principle contract
 - Principle of Mutuality : पक्षहरुको बीच सहमति नभएसम्म कुनै पनि तेश्रो पक्षले करारका पक्ष उपर दायित्व सूजना गरेन नमिल्ने ।
- करारका पक्षहरुको स्वयत्तता(दफा ५०७)
 - करार एक कानूनी अख्त : पक्षहरुको आकाँक्षालाई सफलीभूत हुन आश्वस्त गर्ने
 - करार गर्नु व्यक्तिको कानूनी हक, करार पुरा गर्नु करारीय कर्तव्य र दायित्व
- करारका तत्वहरु
 - करार गर्न मनशाययुक्त प्रस्ताव र प्रस्ताव अनुरूपको स्वीकृति
 - करार गर्न सक्षमता वा योग्यता
 - दायित्व सूजना गर्ने निश्चित वैधानिक विषय र प्रतिफल
 - वैधानिकता - कार्यविधि वा औपचारिकता पूरा हुनु पर्ने

ऋग्रमशः

- करारमा प्रवेश गर्ने वा नगर्ने स्वतन्त्रता र स्वयत्तता
- नागरिकले कानूनको अधिनमा रही करार गर्ने अधिकार (दफा २२)
- कानूनी व्यक्तिले करार गर्न पाउने (दफा ४२.२.६.ख)
 - व्यक्तिको सम्पत्तिमा अधिकार (दफा २५.१)
 - अधिकार प्रचलन : व्यक्तिले क्षेत्राधिकार भएको अदालतमा उजुरी दिनसक्ने (दफा २६.३)
 - व्यक्तिको अधिकारमा क्षति पुर्याए वा पुर्याउन लागेको देखेमा अदालतले त्यस्तो नगर्न आदेश दिन सक्ने (दफा २६.५)
 - बदनियतपूर्वक क्षति पुग्ने काम गरेको भए मनासिव क्षतिपूर्ति भराई दिने (दफा २७)
 - झूठा उजुरी दिए अदालतमा भएको र कानून व्यवसायीको खर्च समेत मनासिव क्षतिपूर्ति भराईदिने (दफा २८)
- कार्यविधि वा औपचारिकता पूरा हुनुपर्ने (दफा ५०५)

करार कानूनको उद्देश्य

दुई वा बढी सक्षम र स्वयत्त
प्राकृतिक वा कानूनी व्यक्तिहरु विच
स्वतन्त्र रूपमा आपसी सहमतिबाट शर्तहरु निर्धारण गरी
कुनै काम गर्न वा नगर्न पक्षहरु बिच वैधानिक एवं कानून
सरहको मान्यता पाउने कार्यान्वयनयोग्य सम्बन्ध
स्थापित गर्न यथोचित वातावरण बनाउने

Importance of Law of Contract

- Contract law is the basis of business transaction and it is the most important branch of business law.
- व्यक्तिहरूबीच व्यावसायिक र व्यापारिक सम्बन्धलाई नियमित र निर्देशित गर्ने वाणिज्य कानूनको महत्वपूर्ण शाखाको रूपमा करार कानून रहेको छ ।
- Legal Framework
- Predictability and Certainty
- Enforcement of Rights and Obligations
- Facilitation of Transactions
- Protection of Parties

क्रमशः

- Risk Allocation
- Promotion of Fair Dealing
- Commercial Relationships
- Legal Remedies
- Incentive for Innovation and Investment

ऋग्मशः

- Record of rights, responsibilities, and obligations
- Private promises legally enforceable
- Formalization a relationship between parties
- Opportunity to increase revenue
- Prevention of disputes between parties

History of Nepali Contract Law

- The history of Nepalese contract law not long, which can roughly be divided into the following phases.
- **Pre Codification Period:** In the past, Nepalese contract law primarily guided and governed by the then Hindu Dharmashastra.

ऋग्मशः

- **Period of Muluki Ain (1910 BS to 2023 BS):** After the unification of Nepal around 113 year since 1910 BS to 2023 BS is the period of general code.
 - It has incorporated some legal provisions regarding business transactions. Such as *Lenden Byabaharko*, *Sahu Mahajanko*, *Registrationko Mahal etc.* This effort was made by Prime Minister Junga Bahadur Rana after his European visit.(Muluki Ain 1910 BS)
 - The provisions of *Ledenko No. 37 and Naso Dharotko No. 1.* (Muluki Ain 2020 BS)

ऋग्मशः

Period of Special Statute (2023 BS to 2075 BS): For removing the flaws of general code, Nepal had made special statutes that governed only around 52 years i.e. the period of Specific Statute.

- After the enactment of the Law relating to Contract 2023, a separate law of contract came into practice in Nepalese business law.
- It came into force in 1st Poush, 2023 BS. By this effort, the business community felt better in terms of regulating their transactions under the law of contract.
- The Contract Act, 2056(2000AD) has repealed the earlier Law Relating to Contract 2023, and Civil Code 2074 has been repealed the Contract Act, 2056 with the need of the business community in modern time.

क्रमशः

- **Period of General Code (2074 BS onward):** Then again Nepal has consolidated so many aspects of modern contract law in the Muluki Civil Code, 2074; which came into force only on 2075 BS.
- Promulgation of Muluki Civil Code 2074 is a turning point of law of contract in the history of contract law of Nepal because it has received and harmonized most of the principles of the modern contract law and consolidated in a Muluki Civil Code unlike India and England.

ऋग्मशः

- India has separate laws governing issues relating to contract like: the Indian Contract Act, 1872 and the Sale of Goods Act, 1930.
- The essence of the India Contract Act has been modelled on that of the English Common Law.
- England has not made such uniform law since English contract law is governed by court practices i.e. common law.
- In England there is no uniform law of contract.

Meaning of Contract

- Contract is an agreement between two or more parties creating obligations that are enforceable or otherwise recognizable at law.(Black's Law Dictionary, 19th Ed.)
- **Contract is an agreement between two or more parties to do or not to do something, that is enforceable by law.**
- करार (दफा ५०४)
 - ✓ दुई वा दुईभन्दा बढी व्यक्तिहरूबीच (पक्षहरू)
 - ✓ कुनै काम गर्न वा नगर्नका लागि
 - ✓ कानून बमोजिम कार्यान्वयन गर्न सकिने कुनै सम्झौता
- करार लिखित, मौखिक वा आचरणबाट पनि हुने (दफा ५०५(२))
- करारले पक्षहरूको बिचमा दायित्व सिर्जना गर्ने। (दफा ४९४)

Meaning of Contract

- **Contract is**
 - **an agreement between**
 - **two or more parties**
 - **for to do or not to do something, that is**
 - **enforceable by law.**
- **AGREEMENT** = OFFER + ACCEPTANCE
- **CONTRACT** = AGREEMENT + LEGALY ENFORCEABLE
- All contracts are agreement but all agreements are not contract.

Types of Contract

- **Express Contracts**
 - Clearly Stated Terms
 - Written vs. Oral Contracts(करार लिखित वा मौखिक हुने। दफा ५०५(२))
- **Implied Contracts**
 - Implied by Conduct(करार आचरणबाट समेत हुने दफा ५०५(२))
 - Implied by Law
- **Executed Contracts**
 - Fully Performed Contracts
 - Transfer of Rights and Obligations

क्रमशः

- **Executory Contracts**
 - Unfulfilled Obligations
 - Ongoing Performance
- **Void and Voidable**

- **Bilateral Contract/ Multilateral**
 - Mutual Exchange of Promises
 - Reciprocal Obligations

क्रमशः...

- सांयोगिक करारः भविष्यमा कुनै घटना घटेमा वा नघटेमा दायित्व सिर्जना हुने प्रकृतिको करार। दफा ५१३
- बदर गराउन सकिने करारः स्वतन्त्र सहमति नभएको करार बदरयोग्य हुन्छ। करारका पक्षको प्रयासमा अदालतबाट बदर घोषित गराउन सकिने करारलाई बदर गर्न सकिने करार। करकापबाट भएको करार, अनुचित प्रभावबाट भएको करार, जालसाजबाट भएको करार, झुक्याई गराएको करारबाट मर्का पर्ने व्यक्तिले अदालतबाट बदर गराउन सक्ने व्यवस्था छ। दफा ५१८(१),(२).

क्रमशः...

- बदर हुने करारः बदर हुने करारलाई सुन्य(Void) करार पनि भनिन्छ।
- कानूनले निषेध नगरेको पेशा, व्यापार वा व्यवसाय गर्नबाट रोक लगाइएको करार, कानूनले निषेध गरेको विवाह बाहेक अन्य विवाहमा रोक लगाइएको करार, सर्वसाधारणले उपभोग गरिरहेको सुविधा कसैलाई उपभोग गर्नबाट रोक लगाइएको करार, कसैले पाएको कानूनी अधिकार कुनै अदालतबाट प्रचलन गराई पाउनबाट रोक लगाइएको करार, कानूनको विरुद्धमा भएको वा प्रचलित कानूनले निषेध गरेको कुरामा भएको करार, अनैतिक उद्देश्यको लागि वा सर्विजनिक व्यवस्था वा हितको विरुद्धमा भएको करार, करार भएको विषयवस्तु करार गर्ने पक्षहरूलाई स्पष्ट रूपमा यकिन वा थाहा नभएको करार, पूरा गर्ने असम्भव भएको करार वा काल्पनिक करार, अस्पष्ट करार, करार गर्न अयोग्य व्यक्तिबाट भएको करार, गैरकानूनी उद्देश्य भएको करार, करारको अत्यावश्यक तथ्यको विषयमा करार गर्दाका बेखत करारका दुवै पक्षहरूको भूलबाट भएको करार। दफा ५१७(२)

क्रमशः...

- लिखित वा अलिखित करारः लिखित रूपमा भाषाको प्रयोगद्वारा भएको करार लिखित र लिखित रूपमा नभएको तर मौखिक रूपमा भाषाको माध्यमद्वारा गरिएको करार अलिखित करार हो ।

दफा ५०५(२)

- प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष करारः लिखित वा अलिखित भाषाको प्रयोगद्वारा पक्षहरूबीच प्रस्ताव र स्वीकृतिको माध्यमबाट भएको करार प्रत्यक्ष र व्यवहार वा आचरणद्वारा भएको करार अप्रत्यक्ष करार हो । दफा ५०५(२)

क्रमशः...

- कार्यान्वयन नहुने करारः अदालतबाट कार्यान्वयन गराउन
नसकिने करारलाई कार्यान्वयन नहुने करार मानिएको छ ।
दफा ५१९
- अर्ध करारः कानूनी सम्बन्ध कायम हुन सक्ने कुनै निश्चित,
कानूनसम्मत, स्वेच्छिक वा एकतर्फी काम कसैले गरेकोमा
अप्रत्यक्ष वा अर्ध करार भएको मानिनेर यसबाट दायित्व सृजना
हुने । दफा ६४८

क्रमशः...

- विशेष करार: करारको प्रकृति र विषयबस्तुको आधारमा कानुनमै विशेष व्यवस्था गरिएको करार विशेष करार हो ।
- मुलुकी देवानी संहितामा जमानत, बस्तुविक्री, लिज, हायरपर्चेज, नासो, धरौट, एजेन्सी, ज्याला मजुरी आदि करारको सम्बन्धमा विशेष व्यवस्था रहेको छ ।
- मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ को भाग ५ मा वस्तुविक्री (परिच्छेद ६), जमानत करार (परिच्छेद ७), नासो करार (परिच्छेद ८), धितो वा धरौट करार (परिच्छेद ९), एजेन्सी करार (परिच्छेद १०), बस्तु ढुवानी करार (परिच्छेद ११), लिज करार (परिच्छेद १२), हायर पर्चेज करार (परिच्छेद १३), ज्याला मजुरी (परिच्छेद १४) आदि ।

क्रमशः...

- **Escrow Contract:** दुई वा बढी पक्षबिच कुनै कार्य गर्ने प्रयोजनका लागि कुनै स्वतन्त्र हैसियतको तेश्रो पक्षलाई संयुक्त रूपमा प्रतिनिधित्वको अधिकार दिई (Escrow Agent) त्रिपक्षीय वा वहुपक्षीय करारमा सम्मिलित गराई करारको पालना नभएसम्म निश्चित शर्तमा नगद वा कुनै सम्पत्ति वा कागजात नियन्त्रण वा कब्जामा राख्ने तथा निश्चित समयमा काम सम्पन्न भएपछि वा काम सम्पन्न नभएमा पूर्व निर्धारित शर्त कार्यान्वयन गर्ने गरी गरिएको सम्झौता ।

Formation of Contract

करारका आधारभूत तत्व

- At least Two Parties
- Offer
- कुनै काम गर्न वा नगर्नका लागि स्वीकृति पाउने अभिप्रायले एक व्यक्तिले अर्को व्यक्तिसमक्ष राखेको प्रस्ताव सम्झनु पर्छ। (दफा ५०४ को स्पष्टीकरण खण्ड(१))
- Acceptance
- प्रस्तावका कुराहरू प्रस्तावकले जुन अर्थमा प्रस्ताव गरेकोछ सो कुराका सम्बन्धमा प्रस्तावित व्यक्तिले सोही अर्थमा दिएको सहमतिलाई स्वीकृति सम्झनु पर्छ। (दफा ५०४ को स्पष्टीकरण खण्ड(२))

क्रमशः...

- **Intention to Create Legal Relations**
- अर्को पक्षले धोका दियो भने कानूनी उपचारको खोजी गर्ने भन्ने मनसाय पक्षहरूको हुनु जरूरी छ । त्यसैले घरायसी संझौता, सामाजिक संझौताले बैध करारको मान्यता पाउन सक्दैनन् । (Balfour vs Balfour,[1919])
- कानूनी उद्देश्य पूरा गर्नको लागि पक्षहरूद्वारा कार्यान्वयन गर्न सक्ने सम्झौतालाई मात्र करारको संज्ञा दिन सकिने । (चित्रबहादुर कार्की वि मनिराम अग्रवाल नि न ९२६४)

क्रमशः...

• Lawful Consideration

- “No consideration no contract”
- करारमा गरिने प्रतिज्ञाको परिणामस्वरूप पक्षले केही चीज गुमाउँछ र केही चीज प्राप्त पनि गर्दछ। यी गुमाइने र प्राप्त गरिने केही चीजलाई नै करारको प्रतिफल मानिन्छ।
- कुनै प्रस्ताव गरी सोको समर्थन भई प्रतिफल निर्धारण गरेको तथा लिखितमा दुबै पक्षको सहिष्णापसम्म पनि गरेको नदेखिँदा करारमा रहनुपर्ने आवश्यक तत्व नै समावेश नभएको मन्जुरनामाको कागजलाई करारनामाको संज्ञा दिन नमिल्ने। (शिवचलचित्र मन्दिरको प्रो. भगवानलाल शाह वि. हर्कलाल गिरी, नेकाप २०६२, अंक ११, नि.नं. ७६२४)
- करारको लागि प्रतिफल आवश्यक हुने। (चित्रबहादुर कार्की वि. मनिराम अग्रवाल, नेकाप २०७१, अंक १०, नि.न. ९२६४)

क्रमशः...

- **Possibility to Perform**

- करार गर्दैकै अवस्थामा पूरा गर्न असम्भव भएको करार बदर हुने । दफा ५१७(ज) ।

- **Free Consent**

- करार गर्दा पक्षले कारारको परिणाम बुझेर कुनै करकाप वा अनुचित प्रभावमा नपरी वा ज्ञुक्यानमा नपरी स्वतन्त्र रूपमा आफ्नो सहमति व्यक्त गरेको हुनु पर्दछ । स्वतन्त्र सहमतिको अभावमा भएको करार बदरयोग्य हुन्छ । दफा ५०५(१), ५१८ ।

क्रमशः...

- Competent Parties- (Sec. 506)
 - Minor
 - Unsound Mind Person(होस ठेगानमा नरहेको)
 - Legally disqualified Persons
 - माथवर वा संरक्षकले करार गरिदिन सक्ने

क्रमशः...

- **Certainty and Clarity**
 - करार भएको विषयवस्तु करार गर्ने पक्षहरूलाई स्पष्ट रूपमा यकिन वा थाहा नभएको करार बदर हुने । (दफा ५१७(२)(छ))
 - सम्झौता वा सहमतिपत्रमा प्रयोग भएको वाक्यांश वा भाषा अस्पष्ट भएमा यसका पक्षहरूमध्ये कसको अधिकार तथा दायित्व के कति तथा के कस्तो हो भनी एकिन गर्न गाहो हुने भएकाले सम्झौताका सर्तहरू स्पष्ट हुनुपर्दछ । अस्पष्ट सम्झौताबाट कानूनी मान्यताप्राप्त करारको सिर्जना भएको मान्न नसकिने । ने.का.प २०७१, अंक १०, निन ९२६४(चित्र ब कार्की वि मनिराम अग्रवाल)

क्रमशः...

- **Lawful Object**
- करारको उद्देश्य एवं विषय बस्तु कानून अनुकूलको हुनुपर्ने भन्ने करारको लागि आवश्यक पर्ने अर्को तत्व हो। गैरकानूनी उद्देश्य भएको करार भएको करार बदर हुने करार भएकोले यसले कुनै हक वा दायित्व सिर्जना गर्न सक्दैन भन्ने कुरा देवानी संहितामा रहेको छ। दफा ५०५(१)(घ), दफा ५१७(२)(ट), मुलुकी देवानी संहिता।
- कानूनी उद्देश्य पूरा गर्नको लागि पक्षहरूद्वारा कार्यान्वयन गर्न सक्ने सम्झौतालाई मात्र करारको संज्ञा दिन सकिने । (चित्रबहादुर कार्की वि मनिराम अग्रवाल, निन ९२६४)

क्रमशः...

- Not Expressly Declared Void (दफा ५१७(२))
- Legal Formalities
- कुनै करार कुनै खास कार्यविधि वा औपचारिकता पूरा गरेर मात्र गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोमा त्यस्तो कार्यविधि वा औपचारिकता पूरा नभएसम्म त्यस्तो करार कार्यान्वयन हुन नसक्ने। दफा ५०५(३)।

Difference between agreement and contract

There are some differences between the agreement and contract.

	Agreement	Contract
A. On the basis of definition	A. all contracts are agreements.	A. all agreements are not contracts
B. On the basis of Scope	B. wider scope	B. limited, certain or more specific
C. Legal obligation	C. It may or may not legal obligations.	C. It must create legal obligations
D. on the basis of remedy	D. may or may not have legal remedy for victim party	D. victim or aggrieved (hurt) party is entitled (free) to the right of legal remedy
E. On the basis of enforceability	E. all agreements are not enforceable by law	E. all contracts are enforceable by law
F. Essential elements	F. the basic elements of contract are not necessary	F. essential elements must be present
G. On the basis of capacity	G. not determined by law	G. Determined by law.

Discharge / Termination of Contract

- **Performance**
 - Substantial Performance
 - Time and Manner of Performance
- **Agreement**
 - Mutual Rescission
 - Novation
- **Frustration**
 - Events Leading to Frustration
- **Breach**
 - Material vs. Minor Breach
 - Anticipatory Breach

Performance of Contract

दायित्व सिर्जना

- दायित्व सिर्जना हुने (दफा ४९३) अवस्था (दफा ४९४)
- दायित्व पूरा गर्नु पर्ने (दफा ४९५)
 - निर्धारित अवधि वा निश्चित दिन वा निश्चित समयमा (दफा ४९६)
 - प्रत्येक व्यक्तिले वा सबै व्यक्तिले (दफा ४९७)
 - दायित्व विभाजन हुन सक्ने (दफा ४९८)
- असल नियतले दायित्व पूरा गर्नु पर्ने (दफा ४९९)
- दायित्व पूरा नगरेमा क्षतिपूर्ति व्यहोर्नु पर्ने (दफा ५००)
- पूरा गर्नु नपर्ने (अपवाद)
 - कानून, सार्वजनिक व्यवस्था वा सार्वजनिक नैतिकता प्रतिकूलको दायित्व (दफा ५०१)
 - असम्भव दायित्व पूरा गर्नु नपर्ने (दफा ५०२)

करारीय कर्तव्य तथा जिम्मेवारी

प्रत्येक व्यक्तिले दायित्व पुरा गर्नु पर्ने (दफा ४९५, ४९६, ४९७, ४९८)

- तोकिएको दिन, समय वा अवधी भित्र
- अवधि नतोकिएकोमा दायित्वको प्रकृति बमोजिम मनासिव अवधिभित्र
- करारमा अन्यथा व्यवस्था भए सोही बमोजिम
- असल नियतले (Good faith)
- पारस्परिक परिपालना
 - संगसंगै दायित्व पुरा गर्नुपर्ने अवस्था
 - प्राथमिकताक्रम तोकिएकोमा सोही बमोजिम
 - एउटाले कबूल पूरा नगरी अकाले करार पालन गर्न नसक्ने भए सोही प्राथमिकतामा
- कबूल पूरा नगरेमा उपचार
 - हानी नोकसानी वापतको क्षतिपूर्ति भराउने
 - करार रद्द गर्न र रद्द भएको कारण भएको हानी नोकसानी भराउन

करारको परिपालना

- करारका पक्षहरूले करारबमोजिमको आ-आफ्नो दायित्व पुरा गर्नु नै करारको परिपालना हो ।
- करारको परिपालना करार अन्त्य गर्ने एउटा सुखद उपाय हो ।
- करारका प्रत्येक पक्षले करार बमोजिमको आ-आफ्नो दायित्व पूरा गर्नु पर्ने । (दफा ५२१)
- करारबाट उत्पन्न दायित्वबाट करारको कुनै पनि पक्ष उम्कन नसक्ने । (तिर्थ राजकुमारी राणा वि. मु.स. गर्ने विनोदशंकर श्रेष्ठ, नेकाप २०४९ (क), अंक १, निन ४४४७)
- सँगसँगै दायित्व पुरागर्नु पर्ने गरी भएको करारमा एक पक्षले आधारभूत दायित्व पुरा नगरेमा अर्को पक्षले आफ्नो कबुल पुरा नगरे हुने । (दफा ५२२(१))

करारको परिपालनासम्बन्धी व्यवस्था

- कबुल पूरा गर्ने प्राथमिकता: करारमा नै कुनै कबुल पूरा गर्ने सम्बन्धमा प्राथमिकता ऋम तोकिएकोमा सोही बमोजिम र त्यस्तो ऋम नतोकिएकोमा करारको प्रकृति अनुसार जसले पहिले कबुल परिपालना गर्नु पर्ने हो निजले पहिले कबुल परिपालना गर्नुपर्ने। दफा ५२२
 - करार पूरा गर्नु पर्ने समय र तरिका:
 - करारमा उल्लेख भएकोमा सोही समयभित्र र तरिका बमोजिम,
 - करारमा नतोकिएको तर त्यस्तो काम कुनै खास समयमा वा कुनै खास तरिकाले मात्र गर्न सकिने रहेमा सोही समय र तरिका बमोजिम,
 - करारमा कबुल पूरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख नभएमा मनासिब समयभित्र र तरिका।
- दफा ५२३

क्रमशः

• करार पूरा गर्ने ठाउँ (दफा ५२४)

- करारमा तोकिएकोमा सोही ठाउँमा, करारमा नतोकिएकोमा त्यस्तो वस्तु रहेको ठाउँमा,
- करारमा नतोकिएको तर त्यस्तो काम कुनै खास ठाउँमा मात्र गर्न सकिने वा चलन व्यवहार वा त्यस्तो कामको प्रकृति अनुसार कुनै खास ठाउँमा मात्र गर्नु पर्ने किसिमको रहेछ भने सोही ठाउँमा
- अन्य अवस्थामा करार पुरा गर्ने ठाउँ करारमा उल्लेख नभएकोमा करार बमोजिम काम गर्ने पक्षले अर्को पक्षलाई मनासिब ठाउँ तोकिदिन सूचना गर्नु पर्ने।

क्रमशः...

- करारको परिपालना विलम्ब भएको मानिने: कुनै खास समयमा परिपालना गर्नु पर्ने गरी भएको करार त्यस्तो समयमा वा समयभित्र परिपालना नभएमा करार परिपालना गर्न विलम्ब भएको मानिने। दफा ५२५
- करारको परिपालना गराउने अधिकार पक्षमाः करारको पक्षले मात्र अर्को पक्षसँग त्यस्तो करारको परिपालनाको माग गर्न सक्ने। तर कुनै व्यक्तिको हितको निमित्त करार गरिएको भएमा त्यस्तो व्यक्तिले करारको पक्ष नभए पनि परिपालनाको माग गर्न सक्ने। दफा ५३०
- करार अन्तर्गतको हक र दायित्व सर्ने। दफा ५२८

क्रमशः...

•करार परिपालना गर्ने पक्षः(दफा ५२९)

- कुनै व्यक्तिबाटै हुनु पर्नेमा बाहेकका करारमा पक्षको प्रतिनिधि, पक्षले नियुक्ति गरेको कुनै व्यक्ति वा पक्षको तर्फबाट अन्य कसैबाट पनि करार परिपालना गराउन सकिने र करार अन्तर्गतको हक वा दायित्व हस्तान्तरण(assignment of contract) गर्न सकिने ।
- अर्को पक्षको मञ्जुरी बिना करारको कुनै पक्षले करार अन्तर्गतका दायित्व अन्य कसैलाई हस्तान्तरण गर्न नपाउने ।

क्रमशः...

करार पूरा गर्नु नपर्ने अवस्था:(दफा ५२७)

- करारको एक पक्षले अर्को पक्षलाई करार बमोजिमको दायित्व पूरा गर्नु नपर्ने गरी छुट दिएमा,
- बदर गराउन सकिने करार बदर गराउन पाउने पक्षले बदर गराएमा,
- अर्को पक्षले करार उल्लङ्घन गरेको कारणबाट करारको परिपालना हुन नसक्ने भएमा,
- कुनै कारण करार बमोजिमको काम गर्नु नपर्ने भएमा,
- कार्यान्वयन नहुने करार भएमा,
- करार गर्दाको परिस्थितिमा आधारभूत परिवर्तन भई करारको परिपालना गर्न असम्भव भएमा ।

क्रमशः...

- परिस्थितिमा आधारभूत परिवर्तन आउने अवस्था: दफा ५३१(२),
 - करार अवैध भई पालना गर्न नहुने भएमा(illegality),
 - युद्ध, बाढी, पहिरो, आगलागी, भूकम्प, ज्वालामुखी जस्ता मानवीय नियन्त्रण भन्दा बाहिरका परिस्थिति उत्पन्न भई करारको परिपालना हुन सम्भव नहुने भएमा(Act of God),
 - करारको परिपालना हुनको लागि जुन वस्तु आवश्यक थियो त्यस्तो वस्तु नष्ट वा बिनाश भएमा, त्यसको अस्तित्व नरहेमा वा त्यस्तो वस्तु प्राप्त हुन नसक्ने भएमा (destroy),
 - व्यक्तिगत सक्षमता, दक्षता वा प्रतिभाबाट सेवा प्रदान गर्ने गरी करार भएकोमा त्यस्तो सेवा प्रदान गर्ने व्यक्तिको मृत्यु भएमा, निज होस ठेगानमा नरहेमा वा निजको शारीरिक वा मानसिक अशक्तताको कारणले करार पूरा गर्न नसक्ने भएमा। (incapacity)

क्रमशः...

• परिस्थितिमा आधारभूत परिवर्तन भएको नमानिने अवस्था: दफा ५३१(३)

- करारको परिपालना गर्न कठिनाई भएमा,
- करारको परिपालना गर्दा न्यून मुनाफा हुने वा नोकसान हुने भएमा,
- करार पूरा गर्ने पक्ष त्यस्तो करारको पक्ष नरहेको तेस्रो पक्षमा आश्रिति रहेकोमा त्यस्तो तेस्रो पक्षले गल्ती गरेमा वा निज असक्षम भएमा,
- हडताल वा तालाबन्दी भएमा,
- थप कर, दस्तुर वा अन्य कुनै राजस्व तिर्नु परेमा,
- एकभन्दा बढी प्रयोजनको लागि करार भएकोमा तीमध्ये कुनै कुरा पूरा नहुने भएमा करार गर्दाको परिस्थितिमा आधारभूत परिवर्तन आएको नमानिने ।

ऋग्मशः...

- करारको परिपालना गर्न आवश्यक सुविधा दिनुपर्ने(दफा ५३२)
- पक्षको मञ्चुरीमा करारको निलम्बन वा हेरफेर हुन सक्ने(दफा ५३३)
 - करारबमोजिम गर्नुपर्ने काममा हेरफेर गर्ने
 - करारबमोजिम गर्नुपर्ने काम केही समयको लागि गर्नु नपर्ने गरी निलम्बन गर्ने
 - सो करारको सट्टा नयाँ करार गर्ने
 - यस्तो हेरफेर भएमा नयाँ करार भएको मानिने
 - करारमा अन्यथा भएकोमा बाहेक यस्तो अवस्थामा पहिलेको करार बमोजिमको दायित्व पुरा गर्नु नपर्ने।

करारको हुबहु पालना (Strict Compliance)

- करारमा लेखिएको कुरा हुबहु पालना गर्नु पर्ने नियम
 - गुणस्तर वा कामको प्रकृति तोकिएकोमा सोही बमोजिम गर्ने
 - पत्राचार वा दावीको समय किटान भएकोमा सो म्यादभित्र
 - सो बमोजिम नगरे दावी वा प्रतिदावीको अधिकारबाट बच्चित हुने
 - निर्माण वा बस्तु विक्री सम्बन्धी करार तथा बैक संगको करारमा प्रयोग
 - उदाहरण
 - प्रतितपत्रको लागि Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP) मा भएको व्यवस्था
 - बस्तु वा निर्माणको Specification
 - Time as an essence

Breach of Contract

Breach of Contract

- In a general sense, breach is a failure to act in a way that is expected or promised.
- Failure to enforce the conditions of a contract, written or oral, without a legal justification, is a breach of contract.
- This may include not completing a job, not paying in full or on time, failure to deliver all the goods, substituting inferior or significantly different goods,etc.
- The court must meet any of the following conditions in order to support a case of breach of contract:
 - (a)The contract must have validity.
 - (b)The claimant must prove that the defendant has violated the terms of the contract.
 - (c)The plaintiff did everything possible for the execution of the contract.
 - (d)The plaintiff must have given the defendant fair notice of such a violation. This would prove to be better than an oral warning if the notice is in writing.

करार उल्लंघन हुने अवस्था

कुनै पक्षले करार
बमोजिमको
दायित्व पूरा
नगरेमा

करार
उल्लंघन
गरेको मानिने
(दफा ५३५)

करार बमोजिम
आफूले गर्नु पर्ने
काम निजले नगर्ने
कुराको सूचना
अर्को पक्षलाई
दिएमा

पक्षको काम
कारबाही र
आचरणबाट
करार बमोजिमको
काम गर्न असमर्थ
देखिएमा

- उल्लंघन भए अर्को पक्षले करार रद्द गर्न सक्ने
 - काम कारबाही वा आचरणबाट सारभूत रूपमा करारको पालन नगरेको देखिए
 - काम कारबाही वा आचरणबाट सारभूत रूपमा करारको उल्लंघन भएको देखिए
- यसरी रद्द भए रद्द गर्ने पक्षले करारको परिपालना गर्ने बाध्य नहुने

करार उल्लंघनको प्रकार

- वास्तविक उल्लंघन (Actual Breach of Contract):

- करार पूरा गरिसक्नु पर्ने भनी किटान भएको समयमा सो अवधिमा पूरा नगरेमा ।
- पुरा गर्नुपर्ने कार्य गर्दा सम्झौतामा उल्लेखित दायित्व पूरा गर्ने एक पक्षले इन्कार गरेमा वा असमर्थ भएमा ।
- परिपालना गर्ने कार्य नगरी बाँकी राखिन्छ वा करार परिपालना गरिरहेकै अवस्थामा करारको उल्लंघन हुन्छ ।

- अग्रिम वा परिकल्पित उल्लंघन (Constructive or Anticipatory Breach of Contract):

- करार पुरा गर्नुपर्ने समय अघि नै कुनै पक्षले दायित्व इन्कार गरेमा, वा
- आचरणद्वारा करार पुरा गर्नबाट आफुलाई असमर्थ गराएमा
- यस प्रकारको उल्लंघन सूचनाद्वारा वा असम्भाव्यताको सिर्जना गरी गरिन्छ ।

Remedies for Breach of Contract

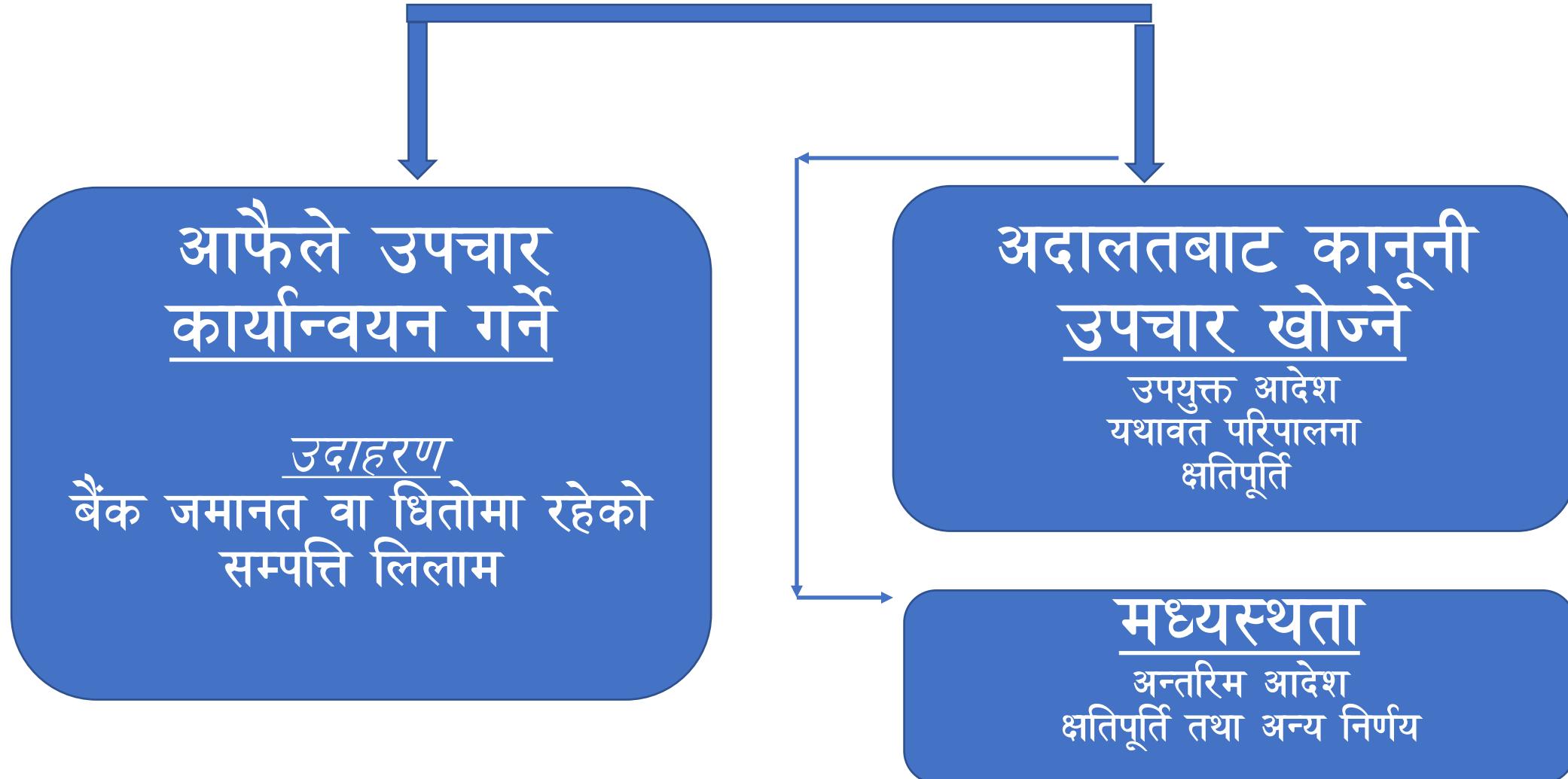
करार कानुनमा प्राप्त हुने उपचारको प्रकृति

- अन्तरिम प्रकृतिको उपचार ।
 - करार उल्लंघन हुनवाट रोक्न प्रयास गर्ने नकारात्मक प्रकृतिको उपचार । दफा ५४१ ।
- अन्तिम उपचार ।
 - करार हुनु भन्दा पहिलेको अवस्थामा लैजाने उपचार ।
 - सामान वा रकम फिर्ता ।
 - मनासिव रकम भराई दिने ।
- करार पुरा भएको अवस्थाको अपेक्षा पुरा गर्ने उपचार ।
 - क्षतिपूर्ति ।
 - करारको यथावत परिपालना ।

Equitable justice, Restitution and Compensation

- *Until contract is signed or entered, nothing is real*
- ***Ubi jus ibi remedium*** : There is no wrong without remedy
- Those who comes to equity must come with clean hands
- Those who seeks equity must do equity - Reciprocity
- Equity treats as done what ought to be done
- Delay defeats equity
- **Law of Restitution**
 - gains-based recovery
 - defendant is required to give up his/her gains to the claimant
 - against unjust enrichment
- **Law of Compensation** - defendant to pay for loss sustained by other party

करार उल्लंघनमा उपचारको तरिका

उपचार

• करारको उल्लंघन र परिणाम

- करारको यथावत परिपालना (दफा ५४०)
- गर्न नहुने कार्य रोक्न अदालतको उपयुक्त आदेश (दफा ५४१)
- करार रह गर्न सक्ने (दफा ५३५)
 - रह गर्ने पक्ष करार परिपालना गर्न वाध्य नहुने
- करारमा मध्यस्थताबाट विवाद समाधान गर्ने सहमति
- उल्लंघन भएमा क्षतिपुर्ति (दफा ५३७)
 - वास्तविक हानि नोकसानी वा करार गर्दाको अवस्थामा पक्षलाई जानकारी भई निर्धारण गरेको हानी नोकसानी
 - क्षतिपुर्तिवापत पुर्वानुमानित रकम भए सो ननाईने गरी
- प्रतिदावी: दावीको विषयमा सिमित रही प्रतिउत्तरमा नै उल्लेख हुनुपर्ने

- **परित्याग वा रद्द (Exoneration)**

- ✓ एक पक्षले करार उलंघन गरेमा अर्को पक्षले सूचना दिई त्यस्तो करार सद्द गर्न सक्ने। (दफा ५३५(२))
- ✓ करारको कुनै पक्षमा दुई वा दुई भन्दा बढी व्यक्ति भएकोमा करार रद्द गर्ने कार्य त्यस्ता सम्पूर्ण व्यक्तिहरूले गरेमा वा त्यस्ता सम्पूर्ण व्यक्तिहरूको हकमा लागू हुने गरी रद्द गरिएमा मात्र करार रद्द हुन सक्नेछ (दफा ५३६)

- **मानसिव माफिकको रकम भराउने (Quantum Merit)**

करारको परिपालनाको अनुपातमा रकम भराउने (दफा ५३९)

- **गलित गर्नेले निर्दोष पक्षबाट अन्यायिक समृद्धि (Unlawful Enrichment)**

लिन पाइँदैन (उत्तमलाल अमात्य समेत बिरुद्ध केशरी देवि अमात्य, स.अ.बुलेटिन वर्ष १९ (२०६७) अंक ११ पृ. २४)

(१) क्षतिपूर्ति(Damages)

- कुन अवस्थामा एउटा पक्षले करार उल्लंघन गर्दा अर्को पक्षलाई हानि पुरदछ?
- Damages is designed to fulfill the performance expectation of the injured party.
- *Quantum meruit* and restitution are expected to bring back the injured party in the position if there had been no contract.
- त्यसकारण करार पालना नै भएन वा शर्त अनुसारको पालना भएन भने अदालतले पक्षलाई करार हुवहु पालना भएको भए कुन अवस्थामा पुरदथ्या भनी भराई दिने रकम क्षतिपूर्ति हो ।
- Damages can be described as the disadvantage suffered by a person as a result of another's act of default.

ક્રમણા:

- Essentials of Damages
- The three fundamental elements of claims for damages, as pointed out by the Indian Supreme Court, in *Organo Chemical Industries v. Union of India*[1979]:
 - (a)detiment(harm) to one by the wrongdoing of another;
 - (b)reparation awarded to the injured through legal remedies, and
 - (c)its quantum being determined by the dual components of pecuniary(monetary) compensation for the loss suffered and often, not always, a punitive addition as a deterrent-cum-denunciation by the law.

क्रमशः

- करार पुरा भएका अवस्थामा पक्षको अवस्था कस्तो हुने थियो भनेर निर्धारण गर्दा हेँ
समान्य नियमः
 - *Hadley v Baxandel Rule* (1854). (हेडली वि. ब्याकसन्डेल)
 - Ram Kumar Agrawala vs Lakshmi Narayan Agrawala (1946)
 - *General and Specific damages.*
 - *Remoteness and Measurement of damages*
- ***Hadley case.*** As Baxendale(decedent) had not reasonably foreseen the consequences of delay and Hadley(plaintiff) had not informed him of them, he was not liable for the mill's lost profits.

क्रमशः

- करार उल्लङ्घन भएकोमा त्यसबाट मर्का पर्ने पक्षले करार उल्लङ्घनबाट भएको **वास्तविक हानि, नोकसानी** वा करार गर्दाको अवस्थामा त्यस्तो हानि, नोकसानी हुन सक्छ भनी करारका पक्षहरूलाई जानकारी भई **निर्धारण गरेको हानि, नोकसानी** त्यसरी करार उल्लङ्घन गर्ने पक्षबाट भराई लिन पाउने । तर **अप्रत्यक्ष वा काल्पनिक क्षतिपूर्ति** भराउने नमिल्ने ।

क्रमणिका:

- **Section 73 of Indian Contract Act 1872**
- When a contract has been broken, the party who suffers by such breach is entitled to receive, from the party who has broken the contract, compensation for any loss or damage caused to him thereby, which naturally arose in the usual course of things from such breach, or which the parties knew, when they made the contract, to be likely to result from the breach of it.
- Such compensation is not to be given for any remote and indirect loss or damage sustained by reason of the breach.

क्रमणिक:

- **Simpson v. London & North Western Railway Company[1876]**
- In this case Plaintiff, a manufacturer, used his samples of his machinery to exhibit at agricultural exhibitions. He submitted his samples for display at New Castle to the Railway Company. He wrote on the occasion, “Must reach at New Castle on Monday.”
- On account of the Railway Company’s incompetence, the samples were only collected after the show was over. Plaintiff, sought Railway Company to provide damages for his loss of exhibition income.
- The court held that, because it was aware of specific circumstances, the railway company was liable to pay these damages and must have considered that a delay in delivery could result in such a loss.

क्रमणिका:

- **Govind Rao v. Madras Railway Company, (1898)**
- Govind Rao was a tailor and some sewing machines were sent by rail to a place in Tamil Nadu. He decided to participate in a fair in the village where he wanted to stitch clothes and make money.
- The train, however, reached after the fair ended. Govind Rao was therefore unable to participate in the fair.
- For the loss of income, he sued the railway company. It was held that he was unable to recover, as the special circumstances were not brought to the attention of the railway company at the outset.

मर्का पर्ने पक्षको दायित्व (Mitigate losses)

- करारको उल्लंघनवाट मर्का पर्ने पक्षले आफूलाई पर्नसक्ने हानि नोकसानी कम गर्नु पर्ने दायित्व ।
 - The law does not allow a plaintiff to recover the damages to compensate loss for him which would not have suffered if he had taken a reasonable steps to mitigate his loss.
 - *Brace v Salder* (1895).
 - The defendant's, a partnership consisting of four members, had agreed to employ the plaintiff for two years as a manager of a branch. Two months later the partnership was dissolved, and his job and contract with the original partnership was breached. The remaining partners, offered to re-employ him on original terms, but the plaintiff refused, and sued for breach of contract instead. Held : The court awarded only nominal damages and said he could have mitigated the loss.

क्षतिपूर्ति निर्धारण

- करार उलंघनको कारण क्षतिपूर्ति निर्धारण गर्दा अदालतले बिचार गर्न सक्ने
 - नियतबस हो वा लापरवाहीको कारण पालन हुन नसकेको हो त्यस्तो कुरा
 - करार उलंघन नभएको भए निर्दोष पक्षले कति रकम वा लाभ प्राप्त गर्न सक्ने थियो सो कुरा
 - तर अप्रत्यक्ष र काल्पनिक हानी नोकसानी भराउन नपाउने
- **पूर्वनिर्धारित क्षतिपूर्तिः**(Liquidated Damages)
 - करारका पक्षहरूले करार उल्लंघन वापत कति रकम क्षतिपूर्ति पाउने भन्ने कुरा उल्लेख गर्दछन् भने यसलाई पुर्व निर्धारित क्षतिपूर्ति भनिन्छ ।
 - यस्तो रकम अनुमानित क्षतिपूर्ति भन्दा अत्यधिक धेरै वा अति न्युन भएका अवस्थामा के गर्ने?

अमर आदर्श माध्यमिक विद्यालय वि कृष्ण वहादुर श्रेष्ठ
(नेपाल २०६८ असोज पृ १०२८)

- क्षतिपूर्ति भनि करारमा उल्लेख गरेको रकम करारको उल्लंघन हुँदा पुग्न गएको वा पुग्ने वास्तविक क्षतिपुर्तिको पुर्वानुमान भन्दा अत्यधिक देखिएको अवस्थामा यसरी तोकिएको रकमले जरिवानाको रूप लिने हुन्छ र यस्तो रकम अदालतले भराउँदैन।
- करार उल्लंघनवाट मर्का पर्ने पक्षले आफूलाई क्षति पुग्न गएको आधार र कारण प्रस्तुत गर्न सकेको छ वा छैन भन्ने आधारवाट पनि भिन्नता छुट्याउन सकिने।
- ...जानेहो भने दुई व्यक्ति विचको नीजि कारोबारमा अदालतले जरिवाना भराउने नियम निर्माण गरेको व्यवस्था हुन सक्ने।

वेखा महर्जन वि. पवन कुमार के.सि.,ने.का.प. २०६६ अंक ५,
(नि.नं.द३८२)

- करारमा उल्लेख गरेको कुनै रकम करार उल्लंघन हुँदा निर्दोष पक्षलाई पुग्न गएको वास्तविक नोकसानीभन्दा बढी भए यस्तो बढी रकमले जरीवानाको रूप धारण गर्ने भएकोले यस्तो बढी रकम भराई लिन दिन नहुने ।
- अदालतलाई क्षतिपूर्तिको रकम निर्धारण गर्ने बारेमा ठूलो स्वविवेकीय अधिकार दिएको, यो अधिकार प्रयोग गर्दा करारको उल्लंघनबाट पुग्न जाने भनिएको नोकसानीको वास्तविक मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने ।
- करार उल्लंघन भएको कारणले मर्का पन्थो भन्ने पक्षले यसबाट नोकसान सहन परेको कुरा प्रमाणित गर्न नसकेको अवस्थामा करारमा तोकिएको रकम वा क्षतिपूर्तिबापत पाउने भनिएको रकम भराउनै पर्दछ भन्ने अनिवार्य छैन । नोकसानी परेको अवस्था प्रमाणित भएको अवस्थामा पनि करारमा तोकिएको रकमको सीमा भन्दा बढी नहुने रकम मात्र भराई दिनुपर्ने ।

Types of Damages

- **Ordinary/ General Damages:** This is, **damages which, inevitably, occurred in the ordinary course of the proceedings as a consequence of the violation**, or which the parties realised (when they entered into the contract) were likely to result from the breach thereof.
- **Special Damages:** The remedy for the special damages inflicted to the aggrieved party by the special conditions attached to the contract will be special damages.
- At the time of making the contract, a party may put some details about the special circumstances affecting it before the other party and warn him that if the contract is not properly executed, due to those special circumstances, he will incur certain specific types of losses.

क्रम १:

- **Nominal Damages:** Often, an individual brings a case for breach of contract and proves that a breach has actually happened but **does not prove** that any real damage has been sustained.
- For example, this can occur because of the rules for calculating damage and the requirement that damage should be predictable and confirmed with certainty.
- In such a case, nominal damages are paid to the injured party.
- These damages are awarded purely in order to recognise the injured party's right to seek damages and are of a very limited sum.
- **Liquidated Damages:** In the event the contract is violated by either party, the contracting party will stipulate in the contract an amount of money to be paid. Depending on the intent of setting the amount, it can be called 'liquidated damages'.

(२) Quantum Meruit

- Literally, the term quantum merit means “as much as is earned” or “in proportion to the job done.”
- परिपालनाको अनुपातमा रकम भराउने अवस्था (दफा ५३९)
 - कुनै पक्षले करार उल्लंघन गरेको, वा
 - कुनै पक्षको कारण करार अन्त्य भएकोमा
- अन्यायिक समृद्धिको सिद्धान्तमा आधारित
 - करारको अर्को पक्षको खर्चमा कुनै फाइदा लिनुलाई अन्यायिक मानिएको
- सम्पत्ति गरेको कामको अनुपातमा न्यायोचित रकमको दावी र भुक्तानी
 - पहिले दावीको अधिकार (**ENTITLEMENT**) स्थापित गर्ने
 - अनि मात्र परिमाण (**QUANTUM**) को निर्धारण
 - Cost Plus (reimbursement of Cost, Overhead and Profit)

ऋग्मशः

- करार यथावत् रहेको अवस्थामा quantum merit को दावी हुन नसक्ने
 - अपवाद पनि छन्
 - करारमा काम गर्न भनी तोकिएको तर पूर्वनिर्धारित दररेटको अभावको अवस्था
 - अर्ध करार
 - सम्झौता सम्पन्न हुनु अगावै प्रारम्भ गरिएका काम वापत
 - करारले नसमेटेको तर दुवै पक्षको सहमतिले सम्पन्न गरिएको कार्य वापत

करार रद्द वा वदर हुनु अधिको भुक्तानीको रकम फिर्ता दावी

- एक पक्षले करार बमोजिम केही नगद वा जिन्सी वा सेवाका अन्य कुनै लाभ लिएपछि वा करार बमोजिमका दायित्व आँशिक रूपमा पूरा गरेपछि
 - सहमतिवाट करार रद्द भई करार परिपालन गर्नु नपर्ने भएमा, वा
 - कानून बमोजिम करार वदर भएमा वा वदर घोषित भएमा, वा
 - करार अमान्य वा रद्द भएमा
- परिणाम : त्यसरी दिएको नगद वा जिन्सी वा सेवा करार वहाल रहेको दिन सम्मको हिसाव गरी मनासिव रकम फिर्ता दिनु पर्ने
- फिर्ताको लागि कानूनी कारवाही गर्नु परेमा मनासिव खर्च भराई लिन पाउने। (दफा ५३८)

(३) करारको यथावत परिपालना

- यथावत परिपालना क्षतिपूर्तिको वैकल्पिक उपचार हो ।
- क्षतिपूर्ति नै पर्याप्त भएसम्म करारको यथावत परिपालनाको अदालतले उपलब्ध गराउँदैन ।
- ऐतिहासिक विकसनक्रममा कमन लमा यथावत परिपालनाको उपचार नभएकाले करार उल्लंघन भएका अवस्थामा क्षतिपूर्तिले वास्तविक उपचार दिन नसकेका अवस्थामा यथावत परिपालना equitable remedy को रूपमा विकास भएको हो ।
- त्यसकारण यथावत परिपालनाको उपचारलाई अदालतको स्वविवेकमा प्राप्त हुने उपचार भनिन्छ ।

क्रमशः

- सामन्य रूपमा पैसाले वजारमा किन्तु नपाइने चिजका हकमा यथावत परिपालनाको उपचार उपलब्ध हुन्छ ।
 - ऐतिहासिक महत्व वा पुरातात्त्विक वस्तुहरु ।
 - भावनात्म सम्बन्ध भएका वस्तुहरु ।
 - खास कलाकारले बनाएका कालात्क सिर्जनाहरु ।
 - जमीनका हकमा हरेक टुक्रा जमीनको हकमा त्यस्तै अर्को विकल्प छैन भन्ने मानिन्छ ।

क्रमशः

- करारको यथावत परिपालना माग गर्न सक्ने (दफा ५४०)
 - वास्तविक हानि नोकसानी बापत नगद क्षतिपूर्ति मनासिव वा पर्याप्त नभए
- यथावत परिपालना दावी गर्न नसकिने अवस्था
 - हानी नोकसानी बापत नगद क्षतिपूर्ति नै पर्याप्त भए
 - अदालतले सुपरिवेक्षण गर्न नसक्ने भए
 - व्यक्तिगत सौप क्षमता वा ज्ञानको सेवा उपलब्ध गराउने करार भए
 - यथावत् रूपमा करार पूरा गर्न नसक्ने भए
 - करार उल्लंघन गर्ने पक्षले नै करारको यथावत परिपालनाको दावी गरेको भए

(४) उपयुक्त आदेश

- करारको प्रकृति अनुसार गर्न नहुने कामकारबाही वा व्यवहार गर्न लागेको कारण करारको परिपालना सम्भव नहुने भए मर्का पर्ने पक्षले उपयुक्त आदेशको लागि अदालतमा उजुरी दिन सक्ने ।
- विवाद समाधान करार वा कानून बमोजिम हुने भएपनि कुनै पक्षलाई कुनै खास कामकारबाही वा व्यवहार रोक्न आदेश दिन सक्ने ।
- यो आदेश अन्तरिम प्रकृतिको हुने ।
- यस्तो आदेश पालना नभएको कारण थप हानी नोकसानी भए मर्का पर्ने पक्षले भराई लिन पाउने । (दफा ५४१)

क्रमशः

- करारको प्रकृति अनुसार गर्न नहुने काम गर्नबाट करारका पक्षलाई रोक लगाई करारको विषयवस्तुको संरक्षण गरी पक्षहरूको सम्बन्धलाई यथास्थितिमा राख्ने भन्ने सिद्धान्तबाट प्रेरित ।
- यो तत्कालिन अवस्थामा प्राप्त हुने अन्तरिम प्रकृतिको सुरक्षात्मक राहत वा उपचार मात्र हो ।
- करार उलंघन हुँदा प्राप्त हुने उपचार होइन । तर
- करारको अवधि समाप्त भएपछि करार ऐन २०५६ को दफा ८७(२) अनुसारको आदेश जारी हुनै सक्दैन भन्ने कुरा होइन । यो कुरा करारको विषयवस्तु र शर्तको आधारमा निर्णय गर्नु पर्ने । (ललनप्रसाद साह वि. जि.बि.स.को कार्यालय, पर्सा ने.का.प. २०६६ अंक ९, नि.नं.द२२८, पृ. १५३५)

करारको व्याख्या र क्षतिपूर्ति

- Doctrine of *contra proferentum* करारको कुनै शर्त बारे व्याख्या गर्दा मस्यौदाकारको स्वार्थपूर्ति हुने गरी व्याख्या नगर्ने ।
- करारको व्याख्या पक्षहरूको सामूहिक मनसाय बमोजिम गर्नुपर्ने । दफा ५१५

अदालतको दृष्टिकोण

तीर्थराजकुमारी राणा वि. विनोद शंकर श्रेष्ठ(नेकाप
२०८०, नि न १६८२)

- विवादित लिखतको अवलोकन गरी सो लिखतमा करारका मूलभूत तत्वहरू समाविष्ट देखिएमा त्यसलाई करारको लिखत मान्नु पर्ने र नभएमा नमान्नु पर्ने ।
- लिखतमा करारनामा भन्ने बोली नपरी बैनापत्र बोली परेको भए पनि करार सम्बन्धी ऐन, २०२३ को व्यवस्था अनुसार करारका मूलभूत तत्वहरू विघ्मान भएको हुँदा करारनामाको कागज ठहर्ने ।

तीर्थराजकुमारी राणा वि. विनोद संकर श्रेष्ठको मुस गर्ने रामशङ्कर
श्रेष्ठ(नेकाप २०४९(क), नि न ४४४७, बृहत पूर्ण)

- कुनै लिखत करार हो वा होइन भनी निष्कर्षमा पुग्न उक्त लिखतले दुई वा सो भन्दा बढी व्यक्तिहरु बीच कुनै काम गर्न वा नगर्नको लागि त्यसमा संलग्न पक्षहरुलाई बाध्य गराएको छ वा छैन र करारमा उल्लेख भए बमोजिमको काम गर्न दुवै पक्षको बीच सहमति (Meeting of the mind) भएको छ वा छैन हेर्नु पर्ने ।
- करारको लिखतमा नै करारनामा भन्ने स्पष्ट रूपमा खुलाइएको हुनु पर्ने वा यो यस्तो ढाँचामा करार हुनु पर्ने भनी करार ऐनले किटानी व्यवस्था गरेको नहुँदा करार यस्तै ढाँचामा हुनु पर्ने भनी भन्न नमिल्ने ।
- बैनाको लिखत बिक्रीको लिखत (Sale deed) नभई बिक्री गरी लिने दिने भन्ने कुराको मन्जूरी (Agreement to sale) को लिखत रहेको ।
- करारबाट उत्पन्न दायित्वबाट करारको कुनै पनि पक्ष उम्कन नसक्ने ।

वेखा महर्जन वि. पवन कुमार के.सि.,ने.का.प. २०६६ अंक ५,
(नि.नं.द३८२)

- करारमा उल्लेख गरेको कुनै रकम करार उल्लंघन हुँदा निर्दोष पक्षलाई पुग्न गएको वास्तविक नोकसानीभन्दा बढी भए यस्तो बढी रकमले **जरीवानाको** रूप धारण गर्ने भएकोले यस्तो बढी रकम भराई लिन दिन नहुने ।
- अदालतलाई क्षतिपूर्तिको रकम निर्धारण गर्ने बारेमा ठूलो स्वविवेकीय अधिकार दिएको, यो अधिकार प्रयोग गर्दा करारको उल्लंघनबाट पुग्न जाने भनिएको नोकसानीको वास्तविक मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने ।
- करार उल्लंघन भएको कारणले मर्का पन्थो भन्ने पक्षले यसबाट नोकसान सहन परेको कुरा प्रमाणित गर्न नसकेको अवस्थामा करारमा तोकिएको रकम वा क्षतिपूर्तिबापत पाउने भनिएको रकम भराउनै पर्दछ भन्ने अनिवार्य छैन । नोकसानी परेको अवस्था प्रमाणित भएको अवस्थामा पनि करारमा तोकिएको रकमको सीमा भन्दा बढी नहुने रकम मात्र भराई दिनुपर्ने ।

अमर आदर्श माध्यमिक विद्यालय वि कृष्ण वहादुर श्रेष्ठ

(नेकाप २०६८ असोज पृ १०२८)

- क्षतिपूर्ति भनि करारमा उल्लेख गरेको रकम करारको उल्लंघन हुँदा पुग्न गएको वा पुग्ने वास्तविक क्षतिपुर्तिको पुर्वानुमान भन्दा अत्यधिक देखिएको अवस्थामा यसरी तोकिएको रकमले जरिवानाको रूप लिने हुन्छ र यस्तो रकम अदालतले भराउँदैन।
- करार उल्लंघनवाट मर्का पर्ने पक्षले आफूलाई क्षति पुग्न गएको आधार र कारण प्रस्तुत गर्न सकेको छ वा छैन भन्ने आधारवाट पनि भिन्नता छुट्याउन सकिने।
- ...जानेहो भने दुई व्यक्ति विचको नीजि कारोबारमा अदालतले जरिवाना भराउने नियम निर्माण गरेको व्यवस्था हुन सक्ने।

तुलारत्न बज्राचार्य वि. तारा श्रेष्ठ पात्रवंश

(नेपाल २०७७ अंक ८ निःनं. १०५४८, बृहतपूर्ण)

६ माननीय न्यायाधीशहरुको राय

- करारीय लिखत रजिस्ट्रेशन भएको नदेखिदा अचल सम्पत्तिको हक हस्तान्तरण तथा विक्री गर्ने प्रयोजनार्थ बैना लिएको करारजन्य लिखतले बैधानिकता प्राप्त गर्ने नसक्ने
- कानून बमोजिम प्रक्रिया पुरा नगरेको कारण करारले पूर्णता प्राप्त नभएको अवस्थामा करारको यथावत परिपालना हुन नसक्ने
- बैना लिएको स्वीकार गरेको हुँदा लेनदेनको रकम फिर्ता नपाउने भनी निष्कर्षमा पुग्नु न्यायोचित नदेखिने

१ माननीय न्यायाधीशको फरक राय

- अचल सम्पत्तिको हक हस्तान्तरण गर्ने शर्त राखी भएको करार Sale Deed नभएर Agreement to Sell सम्म भएकोले यस्तो करार गर्नमा कुनै वाधा नदेखिने
- विवादित वैनावटाको लिखतलाई करारीय लिखत मान्नु पर्ने भएपनि यस मुद्दामा फिराद दावी गर्दा वास्तविक हानि नोकसानी बापत नगद क्षतिपूर्ति मनासिव र पर्याप्त नहुने कारण के हो भन्ने सम्बन्धमा एकीन र प्रष्ट दावी लिन नसकेकोले करार उलंघन बापत क्षतिपूर्ति पाउने

लुम्बिनी कोशी एण्ड न्यौपाने जे.भी. वि. नेपाल सरकार, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति
मन्त्रालय, सिंहदरवार काठमाडौं समेत
(उत्प्रेषण परमादेश, ०७८-WO-०६७७)

- पक्षहरूका बीचमा प्रचलित कानूनविपरीत नहुने गरी भएका सम्झौता एवं करारबाट सिर्जना हुने त्यस्ता हकको उल्लंघन भएको अवस्थामा त्यस्तो सम्झौता उपचारविहीन नरही सम्झौताले नै निर्दिष्ट गरेको कानूनी बाटो अवलम्बन गरिनु पर्ने ।
- करारीय दायित्व सम्बन्धी प्रमाणको मूल्यांकन गरी निक्यौल गर्नुपर्ने विवादहरू सामान्यतया अदालतको **आसाधारण अधिकारक्षेत्र मार्फत हेरिने प्रकृतिका विवाद पनि नभएको** तथा निवेदक करारमा उल्लिखित विवाद समाधानको कार्यविधि अवलम्बन गर्न सक्ने अवस्था विद्यमान हुँदा हुँदै सिधै यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत रिट निवेदन लिएर यस अदालतमा प्रवेश गरेको देखिएको हुँदा पर्यास र प्रभावकारी वैकल्पिक उपचारको बाटो नअपनाई सिधै यस अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रभित्र प्रवेश गर्नु प्रचलित कानूनी र न्यायका मान्य सिद्धान्तसमेतको प्रतिकुल हुने ।

पवन राजभण्डारी वि. राम श्रेष्ठ

(नेकाप २०७८ अंक ८ निन्. १०७२४)

- करार कार्यान्वयन हुन मुलुकी देवानी संहिता २०७४ को दफा ५०७(३) र ५१९(२)(ख) मा उल्लिखित कार्यविधि पूरा हुनुपर्ने ।
- करार नै अवैध र अमान्य हुने भन्ने होइन ।
- करारको यथावत परिपालनालाई अदालतको स्वविवेकीय अधिकारको रूपमा हेरिने
- नगद क्षतिपूर्तिवाट पूर्ण न्याय मिल्ने अवस्था नभए यथावत परिपालना इन्कार गर्न नहुने ।
- अदालत आफू समक्षको विवादमा सकेसम्म पूर्ण न्याय गर्ने तर्फ नै अग्रसर हुनु पर्ने
- सक्षम न्यायपालिकाको संवैधानिक परिकल्पनाभित्र पूर्ण एवं प्रभावकारी न्याय पर्छ भन्ने कुरा अदालतले विर्सन नमिल्ने ।

चित्रबहादुर कार्की वि मनिराम अग्रवाल(नेकाप २०७१, नि न ९२६४)

- केही गर्न वा नगर्नको लागि दुई वा दुईभन्दा बढी पक्षहरूको बीचमा भएको कार्यान्वयन योग्य समझौताले करारको रूपमा मान्यता पाउन सक्ने। सोअनुसार वैध करारको लागि समझौता वा सहमति हुनु मात्रै पर्याप्त नभई सोको लागि आवश्यक सर्तहरू पूरा भएको हुनुपर्दछ। उक्त व्यवस्थाअनुसार कानूनी उद्देश्य पूरा गर्नको लागि पक्षहरूद्वारा कार्यान्वयन गर्न सक्ने समझौतालाई मात्र करारको संज्ञा दिन सकिने।
- अस्पष्ट समझौताबाट कानूनी मान्यताप्राप्त करारको सिर्जना भएको मान्न नसकिने।
- “No consideration no contract” भन्ने सिद्धान्तअनुसार वैध करारको लागि प्रतिफल (consideration) को आवश्यकता पर्दछ। सो सिद्धान्तअनुसार करारनामाको लागि प्रतिफल एउटा आवश्यक एवम् अनिवार्य तत्वको रूपमा रह्ने।

विजय चन्द्र लाभवि. एभरेष्ट पेपर मिल्स प्रा.लि.(२०६४,निन ७८०४)

- वादी प्रतिवादीहरूको बीचमा भएको सम्झौता पत्र केवल सम्झौतापत्र मात्र हो, करार हो भन्नलाई करारमा हुनुपर्ने मुख्य ३ कुराहरू मध्येः करारीय दायित्व को कसले कसरी व्यहोर्ने, सम्झौताको परिपालन नभएमा कुन कानूनको प्रयोग हुने, सम्झौताबाट पक्षहरूको बीचमा दायित्व र अधिकार श्रृजना भएको छ वा छैन भन्ने जस्ता विषयहरू सम्झौतामा हेरिनु पर्दछ। यी पक्ष विपक्षीको बीचमा भएको सम्झौतामा दुवै पक्षको बीचमा कारोबार भई दायित्व र अधिकार श्रृजना भएको तर कानूनको परिपालना सम्बन्धमा केही उल्लेख नभएबाट प्रस्तुत सम्झौतालाई करार भन्न नमिल्ने ।
- वादी प्रतिवादीहरूको बीचमा सम्झौता भई व्यापारिक कारोबार समेत भै सकेको अवस्थामा यदि सम्झौतामा कुनै विशेष कानून उल्लेख भई सोही कानून अनुसार उपचार प्रदान हुनेछ भन्ने व्यवस्था उल्लेख भएदेखि बाहेक लेनदेन व्यवहार सम्बन्धमा सामान्य कानून अन्तर्गत रहेको मुलुकी ऐनको लेनदेन व्यवहारको महलनै आकर्षित हुने ।

इरकन इन्टरनेशनल लि. वि रावनीदेवि महतो (२०६९ नि न ८९१८)

- करार दुई पक्षबीच प्रचलित कानूनबमोजिम हुने सम्झौता भएकाले करारीय सम्झौताका आवश्यक तत्वहरूमा पक्षहरूको स्वतन्त्र सहमति महत्वपूर्ण हुने हुँदा करकाप वा दवावमा करार गराउन कुनै पक्षलाई बाध्य गर्न नसकिने ।
- करार गर्न कुनै पक्षले अर्को पक्षउपर प्रस्ताव पठाएको अवस्थामा निजले तत्सम्बन्धमा कुनै जवाफ नदिएकै आधारमा अर्को पक्ष करार गर्न सहमत भएको भन्ने अर्थ गर्न नमिल्ने ।
- करारको अवधि समाप्त भएपछि पुनः करारको अवधि बढाउन पत्राचार गरे पनि त्यसउपर कुनै चासो नराखेको अवस्थामा स्वीकृति प्रदान गरेको मान्न कानूनतः नमिल्ने ।
- पक्षको स्वतन्त्र सहमतिबिना करार गर्न वा पुनः करार गर्न अदालतले बाध्य गराउन नसक्ने ।

रिचहुड मल्टीपल प्रा.लि. वि राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक(नेकाप २०६८ नि न द६४९)

- बोलपत्र वा प्रस्ताव आव्हानको सूचनाको आधारमा प्राप्त प्रस्तावहरूको मूल्याङ्कन गरी सो प्रस्तावलाई स्वीकार गर्ने वा नगर्ने अधिकार यस्तो प्रस्ताव वा बोलपत्र आव्हानको सूचना प्रकाशित गर्ने व्यक्ति वा निकायमा सुरक्षित हुने हुँदा बोलपत्र प्रस्ताव आव्हानको सूचना टेण्डर, नोटिस, वीड नोटिस वा लिलामको सूचना वा यस्तै प्रकृतिका अन्य सूचनाहरूलाई प्रस्ताव मान्न नसकिने ।
- सूचनाको आधारमा प्रस्तावहरूको माग मात्र गरिने र यस्तो सूचनालाई नै कसैले स्वीकार गर्ने वा नगर्ने अवस्था समेत नहुने हुँदा यस्तो सूचनाको आधारमा मात्र पक्षहरू बीच करारीय दायित्वको सिर्जना हुन नसक्ने ।

अधिवक्ता अच्युतप्रसाद खरेल वि प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय समेत(नेकाप २०६४ निन ७८४२)

- कानून बमोजिमको करार हुन कानूनले करार गर्नको लागि सक्षम पक्ष हुनुपर्ने । त्यसमा करारका पक्षहरूमा आपसी समझदारी अर्थात् प्रस्ताव र सो प्रस्तावको स्वीकृति हुनुपर्ने, यस्तो प्रस्ताव प्रचलित कानून बमोजिमको हुनुपर्ने, यस्तो प्रस्तावबाट निश्चित प्रतिफल प्राप्त हुन सक्ने हुनुपर्ने र कानूनले तोकेको तरीका बमोजिम करार कायम गरिएको हुनुपर्ने जस्ता करारका आधारभूत तत्वहरूलाई करार कानूनले आत्मसाथ गरेको हुन्छ । यस्तो करार सम्बन्धी व्यवस्थालाई प्रचलित कानूनमा करार कानूनले नै निर्देषित गरेको हुनुपर्ने ।
- करारीय दायित्व सिर्जना हुनका लागि करार ऐन, २०५६ बमोजिम करारका आवश्यक तत्वहरूको विघ्मानता भई करार भएको हुनुपर्ने ।
- देवानी कानूनद्वारा सिर्जित दायित्वलाई निवेदकले एकमुष्ट रूपमा करारीय दायित्वभित्र राखेको देखिँदा करार सम्बन्धी कानून छुट्टै भै सो कानून बमोजिम सिर्जना हुने दायित्व करारीय दायित्वभित्र पर्ने भएपछि देवानी कानूनले समेटेका सम्पूर्ण विषयवस्तु करारीय दायित्वभित्रका हुन् भनी भन्न नमिल्ने ।

ध्रुब तिमलिसना समेतको जाहेरीले नेपाल सरकार वि. चिनिया नागरिक व्रसुवु
भन्ने We Yu Jiang(नेकाप २०६९ निन ८८०९, ठगी)

- करारको शर्त पालन गरे, नगरेको सम्बन्धमा र त्यसबाट हुन गएको क्षति वा नोकसानीको सम्बन्धमा करारसम्बन्धी ऐनले देवानी दायित्वको सिर्जना हुने अवस्था हुन्छ । शुद्ध रूपले करारीय दायित्व सम्बन्धमा परेको विवादको निरोपण पनि करार ऐनअनुरूप हुनुपर्ने हुन्छ । देवानी प्रकृतिको विवादलाई बलजफ्ती फौजदारी प्रकृतिको विवादको सिर्जना गर्ने गराउने तर्फ लाग्नु उचित नहुने ।
- दुबै पक्ष मिली राजीखुशीले गरेको करारको सम्बन्धमा, कपटपूर्वक करार भएको वा कुनै कानूनको उल्लंघन हुने गरी करार गरेको वा एकले अर्को पक्षलाई झुक्याई वा जालसाजीपूर्वक करार गरेको अवस्थामा एकले अर्को पक्षलाई हानि पुऱ्याउने नियतले वा प्रारम्भदेखि नै ठग्ने अभिप्रायले कुनै करार गरेकोमा बाहेक फौजदारी दायित्वको सिर्जना हुन नसक्ने ।

करिस्मा इम्पेक्स काठमाडौंका प्रोप्राइटर बसन्त शर्मा वि.
नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड(नेकाप २०४८ निन ४४४४)

- करारका पक्षहरुले आफ्नो आवश्यकता अनुकूल कानुनद्वारा निषेध नगरिएको शर्त बन्देजहरु राखी पारस्परिक हक दायित्वको श्रृजना गर्ने भएकोले **करारद्वारा श्रृजित हक दायित्वलाई संवैधानिक एवं कानुनी हक दायित्वको स्तरमा राख्न मिल्दैन।**
- संवैधानिक एवं कानुनी हक अधिकारको प्रचलनको लागि रहेको यस अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रको प्रयोग करारका पक्षद्वारा श्रृजित हक अधिकारको प्रचलनको लागि हुन नसक्ने।

सिद्धेश्वरकुमार सिंह समेत वि नेपाल सरकार
मन्त्रिपरिषद्, समेत(नेकाप २०६६ नि द९२२, उत्प्रेषण)

- सम्झौता वा करारबाट सिर्जित निवेदकको हकलाई कानूनी वा संवैधानिक मान्त्रे हो भन्ने करार ऐनले सिर्जना गर्ने करारीय हक एंव दायित्वहरूको स्थिति नै शून्यमा परिणत हुने ।
- पक्षहरूका बीचमा प्रचलित कानूनविपरीत नहुने गरी भएका सम्झौता एंव करारबाट सिर्जना हुने त्यस्ता हकको उल्लंघन भएको अवस्थामा त्यस्तो सम्झौता उपचारविहीन नरही सम्झौताले नै निर्दिष्ट गरेको कानूनी बाटो अवलम्बन गरिनु पर्ने ।
- **Contractual Obligation and Liabilities** लाई कानूनी वा संवैधानिक हक अधिकार भन्न नमिल्ने ।

छलफल

धैर्यता र सक्रिय
सहभागिताको
लागि
धन्यवाद!